

Asia: VN/27221/2022

Lausuntopyyntö hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vanhuspalvelulain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnonantajan organisaatio

Palveluntuottaja

1. Pidätkö luonnoksessa esitettyä siirtymäkauden muutosta kannatettavana riittävän henkilöstön turvaamiseksi tämänhetkisessä henkilöstötilanteessa?

Ei

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne riittävän henkilöstön turvaamiseksi.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne riittävän henkilöstön turvaamiseksi.

1. LAUSUNNON YHTEENVETO

1.1. Ympäri vuorokautisen palveluasumisen henkilöstömitoituksen lähtökohdaksi on otettava kunkin asiakkaan yksilöllinen hoivan ja huolenpidon tarve sekä hoivakodin johtajan ja sote-alan ammattilaisten ammattitaitoon perustuva arvio asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarpeesta.

1.2. Lausuntopyyntöön taustoituksessa on esitetty, että erityisesti vanhuspalvelulain eduskuntakäsittelyn aikana käynnistynyt COVID-19-pandemia on vaikuttanut merkittävästi henkilöstön saatavuuteen ja toimintayksiköiden rekrytointimahdollisuuksiin. Edelleen lausuntopyyntöön on esitetty, että kevästä 2022 alkaen pitkälle syksyyn jatkunut epävaka työmarkkinatilanne keskeisten työntekijäjärjestöjen osalta on myös osaltaan vaikuttanut henkilöstön saatavuuteen. Kolmanneksi lausuntopyyntöön on esitetty, että hyvinvointialueiden toiminnan

valmistelu vuoden 2022 aikana on työllistänyt kuntien sote-henkilöstöä ja vaikeuttanut lain toimeenpanoa.

1.3. Attendo on pettynyt siihen, että ratkaisuksi esitetään vain muutaman kuukauden lykkäystä sen sijaan, että aitoja ratkaisuehdotuksia ja -keinoja hyödynnettäisiin. Attendo toteaa, ettei se pidä lausuntopyynnön taustoituksessa mainittuja syitä sellaisina, jotka olisivat ainakaan merkittävässä määrin aiheuttaneet sosiaali- ja terveyspalveluissa olevaa osaajapulaa; osaajista on ollut pulaa jo ennen mainittuja seikkoja, eivätkä näiden seikkojen poistuminen poista ongelmaa työvoiman saatavuudesta, ja tule siten ratkaistuiksi esitetystä kahdeksan kuukauden lisäajassa.

1.4. Osaajapulaa ei sen onnistuneemmin ratkaista varsinkaan sillä, että lakiin jo säädettyä 0,70 välittömän työn vähimmäismitoitusta siirretään myöhemmäksi kahdeksalla kuukaudella.

1.5. Attendo on tarjonnut konkreettisia, nopeavaikutteista ja suhteellisen helposti toteutettavia käytännön ratkaisuja asetettuihin mitoitusvaatimuksiin pääsemiseksi.

1.6. Tällaisia ratkaisuja osaajapulaa ratkaisemiseksi ovat:

- hoiva-avustajien käytön merkittävä lisääminen ja käytön lisäämisen hyväksyminen (jota on ilahduttavasti ratkaistu parempaan suuntaan Valviran kesällä 2022 julkaisemalla ohjeella);
- sote-alan ulkopuolisen työvoiman hyödyntäminen (vanhuspalvelulain 3 a §:n 12. kohta);
- teknologian hyödyntäminen suoraan mitoituksessa;
- EU-/ETA-alueen ulkopuolisen työvoiman nykyistä parempi hyödyntäminen ja asiaan liittyvän byrokratian (ml. saatavuusharkinta) vähentäminen tai poistaminen; sekä
- Suomi valtiona tekee tutkinnon tunnustamisesta valtiosopimuksen Filippiinien kanssa (kuten esimerkiksi Saksa on jo tehnyt).

1.7. Enemmän aikaa vieviä, mutta yllä mainittujen ratkaisujen kanssa yhtä tarpeellisia ovat rahoituksen merkittävä kasvattaminen sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä koulutuspaikkojen lisääminen, johtamisen parantaminen sekä alan pito- ja vetovoiman parantaminen.

1.8. Osaajapulaa pahentaa se, että lupa- ja valvontaviranomaiset ovat tulkinneet vanhuspalvelulain 1.10.2020 voimaan astuneita muutoksia hyvin tiukasti. Vanhuspalvelulain säännökset ovat olleet maksimi kunnallisille toimijoille ja minimi yksityisille toimijoille ja tehdyt muutokset ovat lisänneet eriarvoisuutta julkisen ja yksityisen välillä yksityistä palveluntuottajaa koskevasta lupamenettelystä johtuen. Esimerkiksi minkäänlaista teknologian käyttöä ei hyväksytä tällä hetkellä osaksi mitoitusta toimiluvissa.

1.9. Mikäli lupa- ja valvontaviranomaisen tiukkoja tulkintoja (esimerkiksi muiden kuin sote-alalla koulutuksensa saaneiden ammattilaisten käyttöä, ulkomaista työvoimaa, tukipalveluiden mitoitusta, opiskelijoiden käyttöä sekä teknologian hyödyntämistä koskien) ei lievennetä, ja muitakaan välittömiä toimenpiteitä yllä esitetyn mukaisesti ei tehdä, yksityisillä palveluntuottajilla ei ole mitään mahdollisuutta saavuttaa laissa 1.4.2023 vaadittua 0,70 vähimmäismitoitusta, eikä tällaista mahdollisuutta tietenkään ole kahdeksan kuukautta myöhemminkään 1.12.2023.

1.10. Attendon konkreettisenä ratkaisuehdotuksena on edelleen, että 0,50 mitoitus saavutetaan vanhuspalvelulain 3 a §:n 1–11 kohdissa tarkoitetuilla ammattiryhmillä (mm. lähihoitajat, sairaanhoitajat, fysioterapeutit, sosionomit ja hoiva-avustajat Valviran ohjeen mukaan) ja puuttuva 0,20 mitoitus saavutetaan vanhuspalvelulain 3 a §:n 12–13 kohdilla (hoitoapulaiset ja kokonaan sote-alalle kouluttamattomat henkilöt, jotka osallistuvat esimerkiksi asiakkaiden arkeen tai asiakkaan kanssa seurusteluun ja läsnäoloon kuten esimerkiksi parturit, liikunnanohjaajat, sosiokulttuurisen työn tekijät, vapaaehtoistyöntekijät, nuoret jne.), siten että teknologian hyödyntämisen osuus jälkimmäiseksi mainitusta 0,20 mitoituksesta on enintään 0,10.

1.11. Yksi konkreettinen keino olisi säätää yllä esitetystä asiasta joko suoraan vanhuspalvelulaissa tai Valviran antamalla ohjeella (kuten tehtiin hoiva-avustajien osalta kesällä).

1.12. Ellei edellä mainittuja toimia toteuteta välittömästi, vanhuspalvelulaissa asetettu määräaika (tai esitetty uusi 1.12.2023 määräaika) 0,70 vähimmäismitoituksesta ei tule toteutumaan sellaisella tavalla, joka ottaa palvelujen tarpeessa olevat ikäihmiset huomioon.

1.13. Palveluntuottajat tulevat kyllä saavuttamaan lakiin kirjatun tavoitteen ilman yllä esitettyjä keinoja, mutta tällöin tuhannet hoitopaikka odottavat ikäihmiset joutuvat odottamaan kodissansa tai terveyskeskuksen vuodeosastolla. Palveluntuottaja joutuu vähentämään tarjottujen paikkojen määrää saavuttaakseen lakiin kirjatun vähimmäismitoituksen. Tämä ei ole ollut lainsäätäjän tarkoitus ja tuleekin harkittavaksi, että olisiko määräaika syytä siirtää.

2. RATKAISUT OSAAJAPULAAN

2.1. Osaajapula on ratkaistavissa, mutta siihen tarvitaan pikaisia toimenpiteitä ja yhteistyötä eri tahojen välillä. Ratkaisu ei ole se, että lakiin kirjattavaa 0,70 vähimmäismitoitusta siirretään kahdeksalla kuukaudella.

2.2. Hallituksen arvion mukaan hoitajamitoituksen kiristäminen 0,7:een edellyttää, että vuoteen 2030 mennessä saadaan 4700 uutta lähihoitajaa ja 560 uutta sairaanhoitajaa. Attendon käsityksen

mukaan ilmoitetut luvut ovat lisäksi selvästi alakanttiin arvioituja. Ilman työvoimapulaa helpottavia toimia hoitajamitoituksen kiristyksen toteutumisesta tulee mahdotonta.

2.3. Vanhuspalveluihin kohdistuvaa rahoitusta tulisi lisätä merkittävästi. Hallituksen budjettiesityksessä 2023 on esimerkiksi hoiva-avustajien koulutukseen varattu lisärahoitusta. Attendo pitää tätä hyvänä asiana, mutta samalla tavalla rahoitusta tulisi lisätä kokonaisvaltaisesti osajapulan ratkaisujen toteuttamiseen.

2.4. Mikäli välittömiä toimia hoitajapulan ratkaisuun ei tehdä, palveluntuottajat joutuvat pitämään asiakashuoneita tyhjiään mitoitusvaatimuksen täyttämiseksi, vaikka kunnissa olisi satoja tai jopa tuhansia kotonaan tai terveyskeskusten vuodeosastoilla hoitopaikkaa odottavia moni- ja muistisairaita ikäihmisiä. Tämä saattaa myös palveluiden järjestämisvastuussa olevat kunnat (tulevaisuudessa hyvinvointialueet) hyvin hankalaan tilanteeseen.

2.5. Sosiaali- ja terveysalan henkilökunnan koulutusmääriä ja -vaatimuksia eri tehtävissä toimimiseen on tarkasteltava uudelleen. Keskeisiä syitä työvoimapulan taustalla ovat liian vähäinen aloituspaikkojen määrä sekä koulutusvaatimukset, jotka eivät ole tarkoituksenmukaisia. On tunnistettava, että eri tehtävissä tarvitaan erilaista osaamista. Erityisesti lähihoitajien, hoiva-avustajien sekä kokonaan sote-alan ulkopuolelta tulevien henkilöiden osaamista on voitava hyödyntää nykyistä monipuolisempiin tehtäviin.

2.6. Attendon konkreettisena ratkaisuehdotuksena on, että:

- 0,50 mitoitus saavutetaan vanhuspalvelulain 3 a §:n 1–11 kohdissa tarkoitetuilla ammattiryhmillä (mm. lähihoitajat, sairaanhoitajat sekä hoiva-avustajat Valviran ohjeen mukaan);

- puuttuva 0,20 mitoitus saavutetaan vanhuspalvelulain 3 a §:n 12–13 kohdilla (hoitoapulaiset sekä sote-alalle kouluttamattomat henkilöt, jotka osallistuvat esimerkiksi asukkaiden arkeen, ulkoiluun, seurapitoon); siten että

- mainitusta 0,20 mitoituksesta 0,10 voidaan saavuttaa teknologiaa ja apuvälineitä hyödyntäen.

2.7. Laki mahdollistaa 3 a §:n 12. kohdan mukaan myös täysin sosiaali- ja terveysalalle kouluttamattoman työvoiman käytön esimerkiksi asiakkaan arjessa, ulkoilussa, läsnäolossa ja seurapidossa eli tehtävissä, missä perustellusti arvioiden voidaan todeta, että monivuotinen sosiaali- ja terveysalan koulutus ei ole välttämätön. Ongelma on, että lupa- ja valvontaviranomaiset eivät hyväksy tätä. Esimerkiksi kondiittori voisi perustellusti olla järjestämässä asiakkaalle leivontahetkeä viriketoimintana tai vapaaehtoistyöntekijä voisi olla seurana tai juttukaverina tai apuna ulkoilussa ja liikunnanohjaaja voisi pitää jumppahetkeä. Tällaista lain tarkoittamien

henkilöiden käytöstä tulee säätää tarkemmin joko suoraan laissa tai toissijaisesti Valviran antamalla ohjeella.

2.8. Koulutuspaikkojen lisääminen ja vaatimusten järkevöittäminen ovat tehokkaita työvoimaa lisääviä toimenpiteitä, jotka eivät vaikuta hoidon laatuun. Ne ovat juuri sitä, mitä koko sote-ala – niin yksityinen kuin julkinen – nyt tarvitsee: lisää hoitoa ja hoivaa, jotta kansalaisten palvelut voidaan turvata ja Suomi selviytyy suurista sosiaali- ja terveyshaasteistaan. Konkreettisenä esimerkkinä todettakoon, että vanhustenhuollon lähihoitajan tutkinnon voisi tulevaisuudessa hankkia erillisellä koulutuksella, joka olisi tämänhetkistä kolmen vuoden koulutusta lyhyempi (esim. 1,5–2 vuotta).

2.9. Työperäisen maahanmuuton kasvattaminen ja työperäiseen maahanmuuttoon liittyvän byrokratian helpottaminen ja poistaminen on merkittävä keino alan työvoimapulan hillitsemisessä. Käytännössä merkittävin koulutetun työvoiman reservi on filippiiniläiset sairaanhoitajat, joista Suomessa on erittäin hyvät kokemukset. He asettuvat maahan pysyvästi, ovat pidettyjä työtovereita ja hoivatyön asenteeltaan erinomaisia. Kielikoulutus suoritetaan Filippiineillä n. 6–9 kk suomalaisten opettajien toimesta. Haasteena on ollut oleskeluluvan ohella filippiiniläisten jatko-opinnot Suomessa: lähihoitajaksi valmistuminen on nykyisin liian vaikea ja pitkälinen prosessi oppisopimuksella, jossa heidän neljän vuoden koulutus Filippiineillä on aliarvostettu (käytännössä he joutuvat aloittamaan lähes alusta lähihoitajaopiskelun), ja joka johtaa tarpeettoman laajaan ja pitkään lisäkoulutautumiseen. Lisäpanostukset kannattaisi käyttää enemmän täydentävään kielikoulutukseen. On syytä harkita tarveharkinnan poistamista sote-alan tehtävissä olevien työntekijöiden osalta.

2.10. Työperäistä maahanmuuttoa ja työvoiman saamista myös edesauttaisi se, että Suomi valtiona tekisi tutkinnon tunnustamisesta valtiosopimuksen Filippiinien kanssa (kuten esimerkiksi Saksa on jo tehnyt).

2.11. Sosiaali- ja terveysministeriön luonnoksessa Sosiaali- ja terveysalan henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden -ohjelmaa koskevasta toimeenpanosta 2022–2023 mainitaan useita hyviä, konkreettisia ratkaisuja osaajapulan helpottamiseen.
(<https://stm.fi/documents/1271139/124151998/Sote-henkil%C3%B6st%C3%B6n+riitt%C3%A4vyyden+ja+saatavuuden+ohjelman+toimeenpano+2022-23+final+28.9.2022.pdf/4c145729-e805-20b0-f3f9-7cc42ad7b933/Sote-henkil%C3%B6st%C3%B6n+riitt%C3%A4vyyden+ja+saatavuuden+ohjelman+toimeenpano+2022-23+final+28.9.2022.pdf?t=1664348974816>)

3. HELPOTETAAN TYÖTÄ JA PARANNETAAN TURVALLISUUTTA TEKNOLOGIALLA

- 3.1. Muilla aloilla teknologian käyttö on jo itsestään selvä asia. Erityisesti terveyspalveluissa korona on kiihdyttänyt teknologian hyödyntämistä. Ihmisten työtä huojeennetaan ja palvelujen saatavuutta helpotetaan teknologialla.
- 3.2. Hoiva-alalla, erityisesti ikäihmisten palveluissa, teknologia ja ihminen nähdään edelleen toistensa vastakohtina. Juuri teknologia voisi lisätä asukkaan turvallisuutta ja arvokkaan elämän kokemusta - hoitajan työolojen parantamisesta puhumattakaan.
- 3.3. Asukkaan turvallisuus esimerkiksi yöaikaan paranisi merkittävästi, kun mitoitukseen voisi laskea yöaikaan tapahtuvaa teknologia-avusteista valvontaa. Tämä on ollut vuosia jo käytäntönä esimerkiksi sairaaloissa, joten miksei yöaikaista turvallisuutta voisi lisätä teknologialla ilman, että tarvitaan lisää ihmisen työpanosta. Teknologian käytön yleistäminen ja hyväksyminen osana mitoitusta olisi myös linjassa vanhuspalvelulain niin sanotun 2. vaiheen uudistusten kanssa, missä jatkossa samassa rakennuskokonaisuudessa voisi tuottaa hyvin monenlaisia palveluja eri palveluntarpeessa oleville ihmisille.
- 3.4. Teknologiaan investoiminen edellyttää, että palveluntuottajille tulee kannustimia. Nähdäksemme teknologian laskeminen joltain osin mukaan mitoitukseen olisi tällainen kannustin. Digitaaliset ratkaisut on sisällytettävä ikääntyneiden ympärivuorokautisen hoivan (henkilöstö)mitoitukseen.
- 3.5. Lainsäädännössä ei tunnisteta teknologian hyödyntämistä suoraan mitoituksessa (välittömän työn mitoituksessa tai välillisen asiakastyön mitoituksessa).
- 3.6. Välillisen asiakastyön (niin sanotun tukityön osalta) on lähdettävä siitä, että välittömän työn mitoituksivaatimus täyttyy ja taustalla olevat tukipalvelut (välillinen asiakastyö) saadaan hoivakodeissa asianmukaisesti hoidettua työnantajan/toimintayksikön parhaaksi katsomalla tavalla. Teknologia astuu esimerkiksi kuvaan siinä, että kokkien työtä helpottamaan hankitun tehokkaan keittiökoneen hankinta (jolla siis aidosti on esimerkiksi yhden kokin työpanosta vähentävä merkitys) ei saa johtaa siihen, että esimerkissä käytetyn kokin tilalle on "pakko" palkata esimerkiksi laitoshuoltaja ja hoitoapulainen toimiluvassa olevan tukipalveluiden mitoituksivaateen (0,10) seurauksena. Nykyisellään näin kuitenkin on, koska toimiluvan mitoituksivaade välillisestä työstä tulee täyttää, ja myös koska lainsäädännössä ei ole tunnustettu ja tunnustettu sitä, että teknologiaa voi käyttää tukipalveluiden tuottamisessa siten, että se myös lasketaan mukaan mitoituksessa.
- 3.7. Välillisen työn osalta ihmisen tekemää työtä voisi tehdä myös tehokkaat, laajempaan siivousympäristöön tarkoitettut, robotti-imurit (vrt. omassa kodissa oleva robotti-imuri) sekä muutkin automatisaatioon/robotiikkaan perustuvat ratkaisut.

3.8. Jo vanhuspalvelulain esityötkin lähtevät siitä, että lakiin ei ollut tarkoituksenmukaista kirjata kategorista tukipalveluiden mitoitusvaatimusta. Miksi näin tehdään yksityisten toimiluvissa? Ratkaisuna tältä osin olisikin, että yksityisten palveluntuottajien toimiluvissa luovutaan kokonaan välillisen asiakastyön (tukipalveluiden) kategorisista mitoitusvaatimuksista.

3.9. Teknologiaa tulisi voida laskea myös mukaan suoraan välittömään, asiakkaan kanssa tehtävään työhön. Esimerkiksi lääkkeiden koneellinen annosjakelu pitäisi suoraan lainsäädännössä tunnistaa ihmisen työpanoksen arvoiseksi mitoituksen toteutumisessa. Attendon hyvin vahva empiriaan perustuva kokemus on se, että lääkkeiden koneellinen annosjakelu on paitsi lisännyt lääkitysturvallisuutta, niin myös aidosti vähentänyt jokaisena viikkona yhdeltä ihmiseltä noin kahden päivän verran työtä.

3.10. Teknologiaa voisi erityisesti hyödyntää vastaamaan niihin eräisiin lupa- ja valvontaviranomaisten huoliin, jotka kohdistuvat erityisesti yöaikaiseen asiakkaiden turvallisuuteen ja siihen usein esitettyyn teoreettiseen huoleen, missä yöllä kaksi tai useampi ikäihmisten tarvitsee samaan aikaan kahden hoitajan apua. Teknologiset ratkaisut eivät toistaiseksi kuitenkaan ole tulleet kyseeseen, vaikka alalla on kehitetty jo nykyisin lukuisia menetelmiä, järjestelmiä ja laitteita, joilla esimerkiksi yöaikaiseen turvallisuuteen voidaan kiinnittää huomiota (esimerkiksi erilaiset tekoälyllä varustetut kuva ja muut sensorit, älylattiat, videovalvonta ja niin edelleen).

3.11. Koska teknologian käyttöä ei ole tunnistettu oikeastaan millään tavalla Vanhuspalveluissa tai ikäihmisten laatusuosituksissa, ei tuottajilla ole minkäänlaista insentiiviä lähteä kehittämään teknologisia ratkaisuja osana palveluntuotantoa. Lainsäädäntöön tai toissijaisesti Valviran antamaan ohjeistukseen tarvitaankin selkeä kannanotto siitä, että teknologiaa ja apuvälineitä voidaan hyödyntää paitsi välittömässä työssä (Attendon esittämän mukaan 0,10 verran) niin myös välillisessä työssä (Attendon esittämän mukaan välillisen työn mitoitusvaatimus poistaen) suoraan ihmisen tekemää työtä vähentävänä.

2. Pidättekö luonnoksessa esitetyjä vaikutusarviointeja riittävän kattavina ja asianmukaisina?

Ei

Voitte halutessanne esittää vaikutustenarviointiin liittyvät näkökohtanne.

-

Ojala Juha
Attendo Suomi Oy